

Het kader voor de voorbereiding en de voorstelling van de financiële staten volgens de IAS-Normen ¹

YVAN STEMPNIERWSKY

Attaché bij de Commissie voor het Bank- en Financiewezen

Wetenschappelijk secretaris bij de Commissie voor Boekhoudkundige Normen

Lector aan de FucaM

Professor aan de Francisco-Ferrerhogeschool en aan de EPHEC

In april 1989 heeft de Raad van het IASC zijn conceptueel kader goedgekeurd². De kennis van dat kader vormt de voorafgaande vereiste voor een goed begrip van de huidige en toekomstige normen van de IASB. Onderstaande bijdrage stelt de inhoud ervan beknopt voor en formuleert enkele bedenkingen bij het nut van een conceptueel kader in het Belgisch boekhoudrecht.

Inleiding

1. Doel en statuut van het kader

Het kader betreft een tekst die, met het oog op de normalisatie van de praktijken, aan de boekhouding de taak toewijst om te beantwoorden aan behoeften aan voorgedefinieerde informatie en haar tevens een gewild coherent geheel van principes en concepten oplegt³. Het heeft tot doel, door de definitie van concepten voor de voorbereiding en de voorstelling

van de financiële staten, de IASB te helpen bij de uitwerking van de toekomstige normen en de herziening van de bestaande normen alsook bij de bevordering van de harmonisatie van de regelgevingen, en eveneens de normalisatie-instellingen, de voorbereiders, de controleurs en de gebruikers van de rekeningen te helpen bij de uitwerking van nationale normen, bij de toepassing van deze normen of bij gebrek aan normen, alsook bij de analyse en de interpretatie van rekeningen die in overeenstemming met deze normen werden voorbereid.

Het betreft evenwel geen norm, zodat het kader nooit een specifieke norm vervangt en, in geval een conflict met een norm zou rijzen, de bepalingen van de norm voorrang hebben op het kader.

2. Toepassingsgebied van het kader

Het kader is van toepassing op de financiële staten, met inbegrip van de geconsolideerde financiële staten, van alle handels-, nijverheids- en andere ondernemingen en ongeacht deze tot de publieke dan wel de private sector behoren.

De financiële staten omvatten normaliter een balans, een resultatenrekening, een staat die de mutaties van het eigen vermogen⁴ aangeeft, een tabel van de cash flow⁵ en toelichtingen⁶ alsook bijkomende tabellen en andere informatie⁷.

3. De gebruikers en hun behoeften aan informatie

Zeven afzonderlijke categorieën met hun bijzondere behoeften aan informatie worden door het kader geïdentificeerd: de beleggers, de personeelsleden, de geldschieters, de leveranciers en andere schuldeisers, de klanten, de Staten en hun openbare instellingen en het publiek.

Niettemin stelt het kader dat "daar de beleggers voor de onderneming de verstrekkers van risicokapitaal zijn, zal de presentatie van financiële staten die aan hun behoeften beantwoorden, eveneens beantwoorden aan het merendeel van de behoeften van de andere gebruikers die met financiële staten tevreden gesteld kunnen worden".

Deze oriëntatie is een belangrijk kenmerk van het boekhoudkundig referentiekader dat de IAS-normen vormen, zoals in de rechtsleer herhaaldelijk werd onderstreept⁸.

Doel van de financiële staten

Volgens het conceptueel kader is het doel van de financiële staten informatie te verstrekken over de financiële positie (balans), de prestatie (resultatenrekening) en de mutatie van de financiële positie van de onderneming (afzonderlijke staat), die nuttig is voor een brede waaier gebruikers. De informatie over de financiële positie is nuttig vanuit verschil-

lende oogpunten : inzonderheid om de behoeften aan toekomstige leningen en het vermogen van de onderneming om op de verval dag haar financiële verplichtingen na te komen (liquiditeit en solvabiliteit) te voorzien.

De informatie over de prestatie van de onderneming is bijvoorbeeld nuttig om het vermogen van de onderneming om op basis van de bestaande middelen cashflow te genereren te voorzien.

De informatie betreffende de mutaties van de financiële positie van een onderneming is nuttig voor de beoordeling van haar investerings-, financierings- en operationele activiteiten tijdens het boekjaar.

Basishypothesen

1. Verbintenisboekhouding

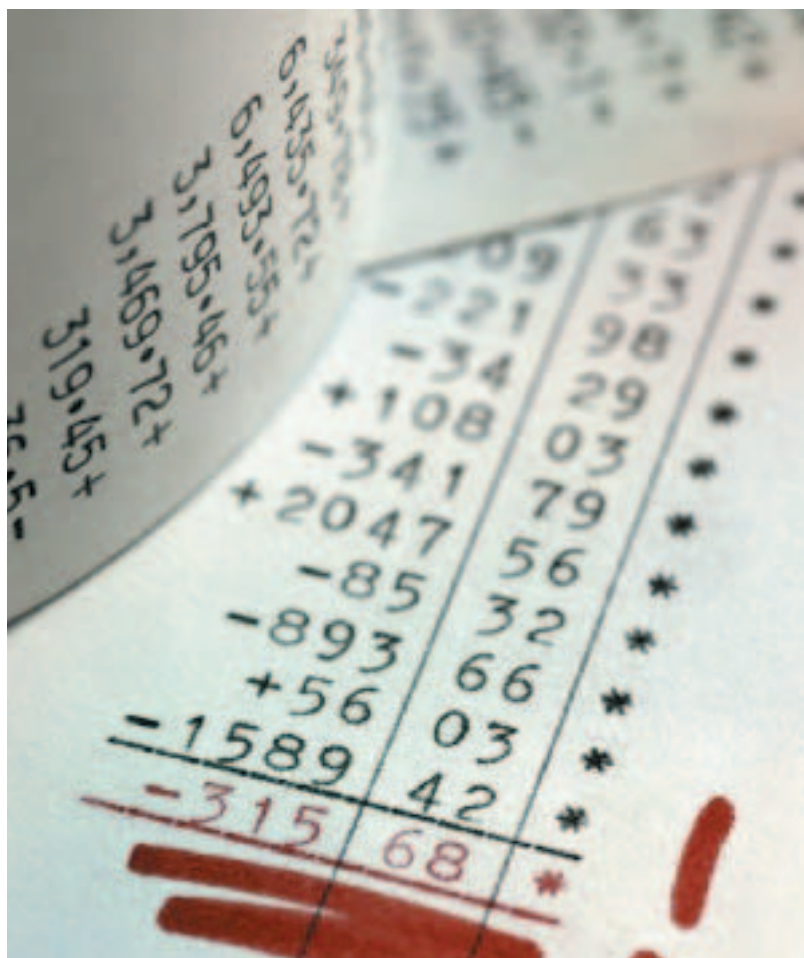
De effecten van transacties en andere gebeurtenissen worden geboekt wanneer deze transacties of gebeurtenissen zich voordoen (en niet wanneer de betaling of de ontvangst van het geld of gelijkwaardige tegenprestatie plaatsvindt)⁹.

2. Voortzettingprognose

De financiële staten worden normaliter voorbereid in de veronderstelling dat een onderneming in haar exploitatie continueert en in een voorzienbare toekomst haar activiteiten zal voortzetten (going concern)¹⁰. Als de intentie of de noodzaak aanwezig is om de activiteiten stop te zetten, kunnen de financiële staten op een andere basis moeten worden voorbereid.

Kwalitatieve kenmerken van de financiële staten

De essentiële eigenschappen waaraan de in de financiële staten verstrekte informatie haar nut voor de gebruikers ontleent, zijn : begrijpelijkheid, functionaliteit, betrouwbaarheid en vergelijkbaarheid.

1. Begrijpelijkheid

De financiële staten moeten voor gebruikers met een behoorlijke kennis van zaken en van de economische activiteiten en de boekhouding en die de wil hebben de informatie behoorlijk diepgaand te bestuderen, onmiddellijk begrijpelijk zijn.

2. Functionaliteit

Om nuttig te zijn moet de geboden informatie functioneel (significant) zijn. Dat betekent dat ze van dien aard moet zijn dat ze de economische beslissingen van de gebruikers kan beïnvloeden door hun te helpen bij de beoordeling van vroegere, huidige of toekomstige gebeurtenissen of bij de herziening of bevestiging van hun vroegere beoordelingen. De functionaliteit van de informatie wordt beïnvloed door haar aard en haar relatief belang.

3. Betrouwbaarheid

Om nuttig te zijn moet de informatie ook betrouwbaar zijn, met name vrij zijn van fouten en significante kunstgrepen en een getrouw beeld geven van de transacties en andere gebeurtenissen die ze wil voorstellen.

Daartoe moeten de transacties en andere gebeurtenissen die de informatie wil voorstellen, geboekt en voorgesteld worden volgens hun essentie en hun economische werkelijkheid en niet alleen volgens hun rechtsvorm (substance over form).

De informatie moet ook neutraal, onvooringenomen en volledig zijn, als de kosten en de voormelde zorg voor het relatief belang het althans toelaten.

Ten slotte moeten degenen die de rekeningen voorbereiden, blijk geven van omzichtigheid om te ver-

mijden dat de activa of de opbrengsten overgewaardeerd en de passiva of kosten ondergewaardeerd worden.

4. Vergelijkbaarheid

De gebruikers van de financiële staten moeten in staat zijn ze te vergelijken doorheen de tijd (onderscheiding van tendensen) alsook met de financiële staten van andere ondernemingen.

De waardering en de voorstelling¹¹ van het financieel effect van transacties en gelijkwaardige gebeurtenissen moeten op coherente en permanente wijze worden verricht.

De behoefte aan informatie van de gebruikers impliceert bovendien afdoende informatie over de boekhoudmethoden die gebruikt werden bij de voorbereiding van de financiële staten alsook over elke wijziging aan deze methoden aangebracht en over de gevolgen van deze wijzigingen.

Dat vormt geen beletsel voor de invoering van verbeterde normatieve boekhoudkundige bepalingen.

De functionaliteit en de betrouwbaarheid kunnen immers een wijziging van de methode noodzaken.

5. Met het oog op functionele en betrouwbare informatie in acht te nemen regels

Opdat de informatie functioneel en betrouwbaar zou zijn, moet ze verstrekt worden zonder onrechtmatig uitstel. Informatie die terstond verstrekt wordt zonder dat alle aspecten van de transactie bekend zijn, kan nochtans ook onbetrouwbaar zijn. Het management zal derhalve het evenwicht moeten nastreven tussen de verdiensten van snelle informatie en deze van betrouwbare informatie.

De voordelen die uit de informatie behaald worden, moeten meer bedragen dan de kosten gemaakt om de informatie op te stellen.

“De informatie moet ook neutraal, onvoorin- genomen en volledig zijn, als de kosten en de voormelde zorg voor het relatief belang het althans toelaten.”

6. Getrouw beeld/getrouwe voorstelling

De toepassing van de kwalitatieve eigenschappen en van de geëigende normatieve boekhoudkundige bepalingen moet normaal tot gevolg hebben dat de financiële staten een getrouw beeld/getrouwe voorstelling van de informatie verschaffen¹².

Elementen van de financiële staten

De elementen van de financiële staten zijn de grote categorieën waarin de financiële gevolgen van de transacties en andere gebeurtenissen naargelang hun economische kenmerken worden gerangschikt.

De elementen in verband met de waardering van de financiële positie in de balans zijn de activa, de passiva en het eigen vermogen. Activa zijn de middelen die als gevolg van vroegere gebeurtenissen door de onderneming worden gecontroleerd en waaruit naar verwachting in de toekomst economische voordelen voor de onderneming zullen voortvloeien.

Passiva zijn de uit vroegere gebeurtenissen voortvloeiende actuele verplichtingen van de onderneming die bij voldoening naar verwachting zullen leiden tot het onttrekken aan de onderneming van middelen die economische voordelen belichamen. Het eigen vermogen is het, na aftrek van alle passiva, resterende belang in de activa van de onderneming.

Het zijn de onderliggende essentie en de economische werkelijkheid, en niet alleen de rechtsvorm, die toelaten na te gaan of een element aan de definitie van een activum, van een passivum of van eigen vermogen beantwoordt.

De elementen die rechtstreeks verband houden met de waardering van het resultaat zijn de opbrengsten en de kosten.

Opbrengsten zijn de toenamen van economische voordelen tijdens het boekjaar, onder de vorm van aanwinsten of aangroei van activa of vermindering van passiva, met als resultaat de vermeerdering van het eigen vermogen, die geen vermeerderingen zijn die voortkomen van inbrengen door deelnemers aan het eigen vermogen. Deze opbrengsten omvatten de opbrengsten van de gewone activiteiten (verkopten, erelonen, renten, dividenden, royalty's en huurgelden)¹³ en de baten.

Kosten zijn de afnamen van economische voordelen tijdens het boekjaar, onder de vorm van onttrekkingen of verminderingen van activa of de vorming van passiva, met als resultaat de vermindering van het eigen vermogen, die geen uitkeringen zijn aan de deelnemers aan het eigen vermogen.

Deze definitie omvat zowel de verliezen (naar aanleiding van natuurrampen bijvoorbeeld) als de uitgaven die het gevolg zijn van de gewone activiteiten van de onderneming (kostprijs van de verkopen, lonen, afschrijvingen, enz.).

Boeking van de elementen van de financiële staten (recognition)

De boeking is de handeling bestaande in het in de balans of de resultatenrekening opnemen van een artikel dat beantwoordt aan de definitie van een element (zie hiervoor) en bovendien beantwoordt aan de boekingscriteria¹⁴, namelijk dat :

- a) het waarschijnlijk is dat elk toekomstig economisch voordeel dat ermee verband houdt, aan de onderneming zal toekomen of van de onderneming afkomstig zal zijn; en
- b) het artikel een kostprijs of een waarde heeft die op betrouwbare wijze kan worden gewaardeerd.

Bijgevolg :

- wordt een activum op de balans geboekt wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen ervan aan de onderneming zullen toekomen en het activum een kostprijs of een waarde heeft die op betrouwbare wijze kan worden gewaardeerd;

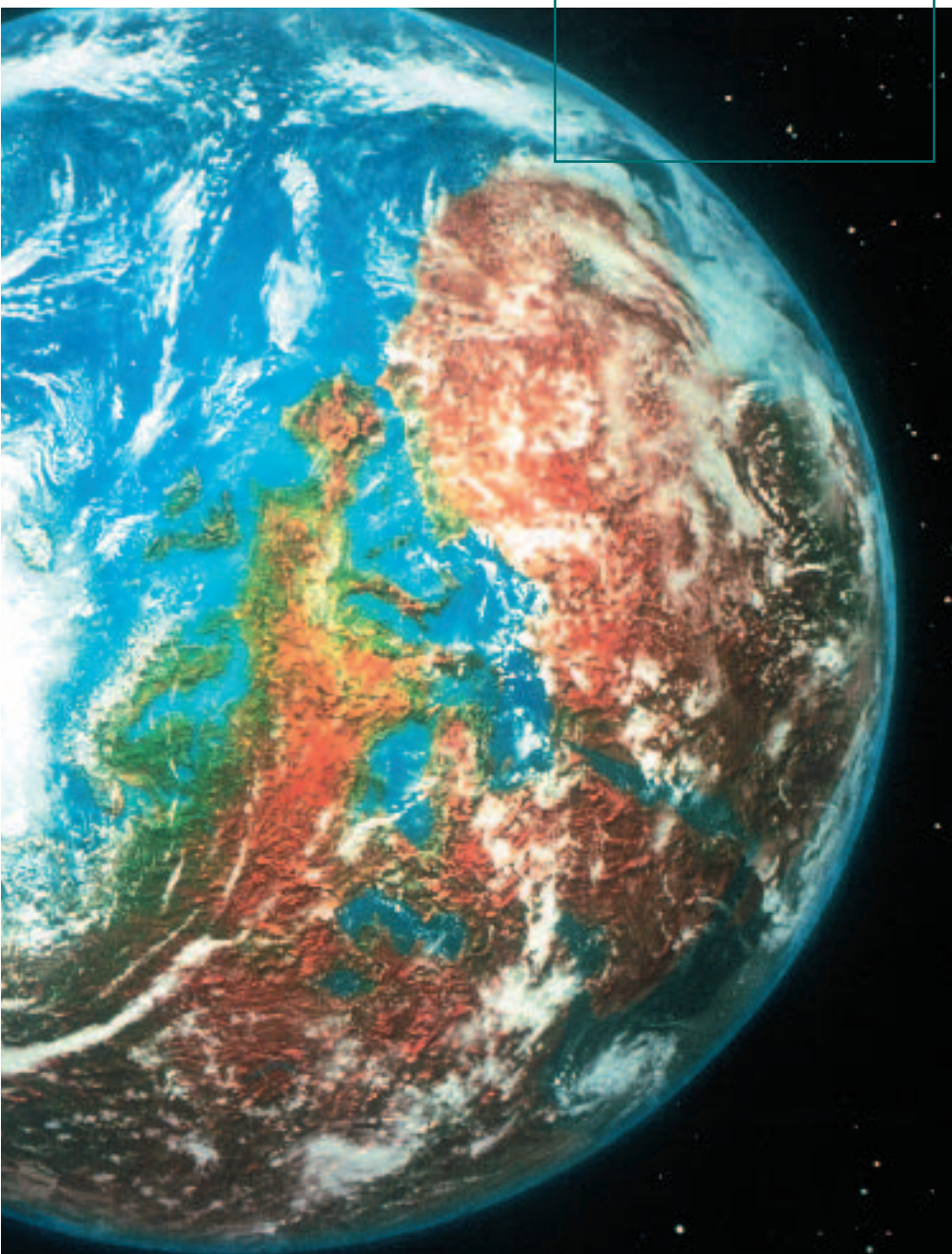
De voordelen die uit de informatie behaald worden, moeten meer bedragen dan de kosten gemaakt om de informatie op te stellen.

- wordt een passivum op de balans geboekt wanneer het waarschijnlijk is dat de voldoening van een actuele verplichting zal leiden tot het onttrekken aan de onderneming van middelen die economische voordelen belichamen en het bedrag van deze voldoening betrouwbaar kan worden gemeten;
- wordt een opbrengst in de resultatenrekening geboekt wanneer zich een toename van toekomstige economische voordelen in verband met een toename van activa of een vermindering van passiva voordoet die op betrouwbare wijze kan worden gewaardeerd;
- worden kosten in de resultatenrekening geboekt wanneer zich een vermindering van toekomstige economische voordelen in verband met een afname van het actief of een vermeerdering van het passief voordoet die op betrouwbare wijze kan worden gewaardeerd.

Waardering van de elementen van de financiële staten (measurement)

De waardering, met name de handeling die bestaat in het bepalen van de monetaire waarden waaraan de elementen van de financiële staten zullen geboekt en in de balans en de resultatenrekening opgenomen worden, houdt de keuze van een geëigende afspraak in.

De meest gebruikte waarderingsspraak is de historische kostprijs, in voorkomend geval gecombineerd met andere methoden zoals de actuele waarde (vervangingswaarde), de realisatiewaarde, de marktwaarde of de geactualiseerde waarde (actualisatie van toekomstige cash flow).

Begrippen “kapitaal” en “behoud van het kapitaal”

Ten slotte definieert het conceptueel kader de begrippen financieel kapitaal (belegd geld – eigen vermogen), fysiek kapitaal (operationeel vermogen – productief vermogen van de onderneming), het behoud van het financieel kapitaal en de bepaling van het resultaat.

Belang van een conceptueel kader in het Belgisch boekhoudrecht¹⁵

Uit hetgeen voorafgaat, kan de lezer afleiden dat een conceptueel kader een krachtig instrument is, niet alleen voor de normalisatie-instellingen, maar ook voor degenen die de rekeningen voorbereiden en voor iedereen die er gebruik van maakt.

Het Belgisch boekhoudrecht berust voorzeker op boekhoudkundige beginselen die onder de aandacht gebracht en ingedeeld kunnen worden, zoals het Studiecentrum van het IBR in 1980 ook deed¹⁶, maar dergelijke indeling vormt uiteraard geen conceptueel kader dat vergelijkbaar is met dat van het IASC.

Er is immers geen spoor terug te vinden van het “substance over form”-principe, dat weliswaar niet vermeld wordt in de wettelijke en reglementaire bronnen van het Belgisch boekhoudrecht, maar waarvan de wetgever en de Commissie voor Boekhoudkundige Normen vaak gebruik hebben gemaakt.

Evenmin wordt een definitie, en zelfs geen precieze omlijning, gegeven van even fundamentele beginselen als deze van de benadering van opbrengsten en kosten (“matching principle”) of van de realisatie, en zulks niet-tegenstaande de rechtsleer van de Commissie ter zake.

Ten slotte is er evenmin een definitie van onontbeerlijke begrippen

“Een conceptueel kader is een krachtig instrument, niet alleen voor de normalisatie-instellingen, maar ook voor degenen die de rekeningen voorbereiden en voor iedereen die er gebruik van maakt.”

zoals activa, passiva, opbrengsten en kosten.

De Commissie voor Boekhoudkundige Normen was bij het opstellen van verschillende adviezen trouwens verplicht een beroep te doen op het conceptueel kader van het IASC, om problemen inzake de kwa-

lificatie en de boeking op te lossen waarmee ze werd geconfronteerd.

Behalve aan oudere adviezen¹⁷ denken we vooral aan advies nr. 178/1 met betrekking tot de boekhoudkundige verwerking van de certificatie van aandelen, waarin de Commissie inzonderheid op het conceptueel kader van het IASC (§ 89 – boeking van activa) steunde om te beslissen dat het certificaat in principe op het actief van de balans moet worden geboekt, terwijl de gecertificeerde aandelen zelf buiten de balans in de rekeningen van de emittent moeten worden geboekt.

Een algemene studie over de begrippen en beginselen waarop het Belgisch boekhoudrecht berust, uitgaande van de wettelijke en reglementaire bepalingen en de adviezen van de Commissie voor Boekhoudkundige Normen, komt in het licht van de uitlegging, ten aanzien van het IASC-kader, van het eigen conceptueel kader van het Belgisch boekhoudrecht, hoogst wenselijk voor. ¶

français : inutile hier, improbable demain ", RFC, 332, avril 2002, p. 27. Andere definities werden voorgesteld door onder andere FASB (de voornaamste Amerikaanse regelgever inzake boekhouding).

- ⁴ Zie ook IAS 1, Voorstelling van de financiële staten, §§86 e.v.
- ⁵ Opgesteld overeenkomstig de bepalingen van IAS 7, Tabel van de cash flow.
- ⁶ Zie IAS 1, §§ 91 e.v.
- ⁷ Zie IAS 1, § 7.
- ⁸ Zie inzonderheid B. Colmant, "Financiële instrumenten : Getrouw beeld en boekhoudkundige principes", Accountancy & Tax, nr. 3/2001, p. 9 en andere bijdragen van dezelfde auteur.
- ⁹ Zie ook IAS 1, § 25.
- ¹⁰ Overeenkomstig IAS 1, § 23, moet het management van de onderneming bij de opstelling van de financiële staten immers nagaan of de onderneming in staat is haar exploitatie voort te zetten.
- ¹¹ Zie ook IAS 1, § 27 dat in uitzonderingen voorziet op de permanentie van de voorstelling en de klassering.
- ¹² Overeenkomstig IAS 1, § 10 : "Resulteert de gepaste toepassing van de internationale boekhoudkundige normen, gepaard gaande met de presentatie van bijkomende informatie indien nodig, quasi onder alle omstandigheden in financiële staten die een getrouw beeld geven". § 13 van dezelfde norm bepaalt onder meer dat "in de zeer uitzonderlijke gevallen dat het management van de onderneming van oordeel is dat zich conformeren aan één van de bepalingen van een internationale boekhoudnorm een bedrieglijk beeld zou geven en van deze bepaling moet worden afgeweken om tot de weergave van een getrouw beeld te komen, de onderneming inzonderheid de norm moet aanduiden waarvan ze afwijkt, de aard van de afwijking en de reden waarom deze verwerking een bedrieglijk beeld zou geven onder de bepaalde omstandigheid en de verwerking die wordt toegepast".
- ¹³ Zie ook IAS 18.
- ¹⁴ Een artikel dat de kenmerken van een element bezit, maar niet beantwoordt aan de boekingscriteria, kan wel worden opgenomen in de toelichting, verklarende teksten of bijkomende tabellen.
- ¹⁵ Voor nadere toelichting dienaangaande, zie Y. Stempniewsky en L. Pinte, o.c.
- ¹⁶ BCNAR, Boekhoudprincipes, 3-1980
- ¹⁷ Zie de voorbeelden geciteerd door Y. Stempniewsky en L. Pinte, o.c., p. 470

Voetnoten

- ¹ Deze bijdrage, die enkel het standpunt van de auteur weergeeft, bindt de instituten waarvoor deze werkt niet. De passages geput uit het conceptueel kader, zijn overgenomen uit de Franse vertaling gemaakt binnen de Conseil Supérieur de l'Ordre des Experts-Comptables français.
- ² Betreffende de conceptuele kaders, zie de verwijzingen geciteerd in noten (8) en (9) van Y. Stempniewsky en L. Pinte, "Réflexions sur l'intérêt d'un cadre conceptuel en droit comptable belge", in Liber amicorum Henri Olivier, Brugge, Die Keure, 2000, p. 455, uit welk artikel bepaalde uittreksels zijn overgenomen.
- ³ Definitie voorgesteld door B. Colasse, "Où il est encore question d'un cadre conceptuel

Bibliografie

International Accounting Standards 2001.

Normes Comptables Internationales 1999 et mise à jour 2000, Franse vertaling gemaakt binnen de Conseil Supérieur de l'Ordre des Experts-Comptable français.

B. J. Epstein et A.A. Mirza, IAS 2001 Interpretation and Application, Wiley, 2001.

D. Alexander & Simon Archer, International Accounting Standards Guide, Miller 2001.

Deloitte & Touche, International Accounting Standards : A Guide to Preparing Accounts, Third Edition, abg, 2001.

Deloitte Touche Tohmatsu, International Accounting Standards, A Practical Guide to Financial Reporting, 2nd Edition, December 2001.

PriceWaterhouseCoopers, A Comparative Study of Belgian Accounting Principles and International Accounting Standards, 2nd Edition.

Ernst & Young, The Ernst & Young Guide to Applying IAS in Belgium, Kluwer, 2001.

Befec – Price Waterhouse, IASC – Normes comptables internationales, Editions Francis Lefebvre, 1995.

Yvan Stempniewsky et Laurence Pinte, "Réflexions sur l'intérêt d'un cadre conceptuel en droit comptable belge", in Liber amicorum Henri Olivier, Brugge, Die Keure, 2000 en de geciteerde verwijzingen.

R. Bethoux et F. Krempers, "Le cadre conceptuel de l'IASC : contexte et contenu", Bank- en Financiewezenen 191, juni 1988, p. 59.

B. Colasse, "Où il est encore question d'un cadre conceptuel français : inutile hier, improbable demain", Bank- en Financiewezenen, 332, april 2001, p. 27.

G. Gélard, "Le cadre conceptuel pour la France ne sera pas franco-français", Bank- en Financiewezenen, 333, mei 2001, p. 28.

Internetsite : www.iasplus.com